

UDK 930.2 (497.5 = 30): 323.15 (497.5 = 30)

VLADIMIR GEIGER

SLAVONIJA U PODUNAVSKOŠVAPSKOJ HISTORIOGRAFIJI

Stotine tisuća Nijemaca, Folksdojčera ili, kako sami sebe najradije nazivaju, Podunavskih Švaba koji su potkraj ili nakon drugog svjetskog rata napustili (izbjegli ili protjerani) jugoistočnu Europu, na različite su načine vezani za svoju raniju postojbinu. Zarana su u Njemačkoj, Austriji i drugim zemljama poratne folksdojčerske dijaspori (USA, Kanada, Argentina, Brazil, Australija...) stvorile udruženja (primjerice: *Bund donauschwäbischer Landsmannschaften*, *Verein Haus der Donauschwaben*, *Landsmannschaft der Donauschwaben aus Jugoslawien...*) koja njeguju njihovu specifičnu kulturu, koja je zbog preplitanja s jugoistočnoeuropskim kulturama ponešto drugčija od one koja se razvila u matičnim njemačkim zemljama. Danas najveći broj tih Nijemaca, Podunavskih Švaba, živi na jugu Njemačke, te Stuttgart smatraju svojom prijestolnicom. Običaj je da se organiziraju pučke i crkvene svečanosti, kakve su i prije pola stoljeća na europskom jugoistoku okupljale njemačku manjinu. Mnogi od njih redovito posjećuju svoja zavičajna mjesta, svoje konfiscirane kuće, groblja i druge spomenike predaka.

Udruženja iseljenih Nijemaca s jugoistoka Europe, od prvih poratnih godina do naših dana, objavljuju u različitim edicijama (od kojih je najpoznatija "*Donauschwäbische Beiträge*" u Freilassingu) svake godine na desetine knjiga o starom kraju. Danas gotovo nema naselja u kojem su nekada živjeli Nijemci, kojemu nije posvećena posebna monografija, niti ozbiljnijeg događaja iz povijesti Podunavskih Švaba, koji nije barem publicistički obrađen. Osim većih i sveobuhvatnih pothvata i zanimljivih izdanja izvorne arhivske građe, postoji niz publikacija različitih zamisli i vrijednosti. Podunavskošvapska literatura, uglavnom, nema znanstvenih pretenzija. Stoga treba upozoriti na neophodnost kritičke analize tih radova. Od izdanja podunavskošvapske historiografije ne smije i ne može se uvijek očekivati povijesna objektivnost (primjerice, ako je riječ o ulozi njemačke manjine u vrijeme drugog svjetskog rata

---

Vladimir Geiger, publicist
Zagreb

ili o tzv. pohrvaćivanju Nijemaca u Hrvatskoj). Ipak, i pored svoje subjektivnosti, podunavskošvapska literatura je pripomogla tumačenju i razjašnjavanju pojedinih problema, napose, u obradi poratne sudbine Podunavskih Švaba, i omogućila da dođemo do točnijih pokazatelja.

Podunavske Švabe svojom sadašnjom historiografijom nastavljaju predratna istraživanja regionalne povijesti svojih nekadašnjih naseobina. Nositelji tih istraživanja uglavnom su nastavnici i svećenici (kao i u starom zavičaju). Rezultat tih nastojanja je i niz monografija o pojedinim mjestima, tzv. "zavičajnih knjiga" (*Heimatbücher*), kako se ona odražavaju u sjećanjima prijašnjih stanovnika Nijemaca. Izrađene su, uglavnom po istoj shemi: nacrt povijesti (za novije doba većinom ne po izvorima ili literaturi, nego po sjećanju), priče, dosjetke, crtice iz zajedničke prošlosti, popis njemačkih obitelji. Ima i dosta folklorne građe, zanimljivih starih fotografija, a nekada i planova i karata. Posvećene su ponajprije uspomena na stari zavičaj, a ne povijesnom istraživanju. Osnovno raspoloženje je nostalgija za starim zavičajem. Čitajući te knjige osjeća se i traženje orijentacije u novoj sredini. U zadnje vrijeme opaža se, sve više, činjenica da pripadnika generacije, koja je svjesno živjela u starom zavičaju, biva sve manje. S druge strane, ima dosta novih poticaja da se ta etnička skupina ne istražuje izolirano, nego u međuetničkom odnosu s hrvatskim, srpskim, mađarskim i drugim susjedima u starom kraju.

Postoji veći broj takvih knjiga za Banat, Bačku, Baranju, Srijem i Slavoniju — što je za nas u ovom slučaju najzanimljivije — pa čak i za Bosnu. Osim toga, čitav je niz manjih radova (prilozi, rasprave, studije...) o povijesti Podunavskih Švaba. Većina radova obuhvaća i obrađuje samo određeno vremensko razdoblje, ili se ograničuje na uža područja. Među podunavskošvapskim radovima nalazimo niz tema i podtema, radovi često novi, staro-novi, različitih prihvatljivosti, vrijednosti i korisnosti. Podaci koje nam donose autori i radovi podunavskošvapske provenijencije za Slavoniju nisu uvijek kronološki potpuni ni preiscrpani, no vrlo su dragocjeni, nezaobilazni i neizbježni želimo li stvoriti što potpuniju i točniju sliku o povijesti Slavonije. Istina, ti radovi ostaju uglavnom u okviru njemačke manjine, ali su svakako važan prilog i za povijest Slavonije u cjelini, napose za povijest naselja (sela) koja obrađuju. Naravno, ako se tom poviješću smatra ne samo povijest slavenskih naroda u Slavoniji.

Ilustracije radi, navodimo ovdje samo najznačajnije i najzanimljivije autore i knjige (kronološki):

- J. Müller. Syrmien — Slawonien — Bosnien: Verlorene Heimat deutscher Bauern. — Freilassing, 1961.
- J. Neck. Sarwasch — Hirschfeld: Vom Werden, Leben und Ende einer slawonierndt. Siedlung. — Graz, 1961.
- A. Kirschig. Kula — Poretsch. — Freilassing, 1962.
- V. Oberkersch. Die Deutschen in Syrmien, Slawonien und Kroatien bis zum Ende des Ersten Weltkriegs. — Stuttgart, 1972.
- S. Stader. Heimatbuch Satniz — Đakovačka Satnica: Eine gemischtsprachige Gemeinde in Slawonien/Jugoslawien. — Kaiserslautern, 1972.
- J. Werni; K. Reiber; J. Eder. Heimatbuch Tomaschanzi — Gorjani: Zur Erinnerung an unsere einstige Heimat in Slawonien. — Stuttgart, 1974.

- V. Oberkersch. Heimatbuch der Deutschen aus Vinkovci und Umgebung. — Biberach, 1975.
- J. Herzog; S. Klemm. Heimatbuch der Deutschen aus Jarmina. — Wien, 1976.
- A. Reiman. Verzeichnis der evang. luther. Kirchenbücher von Syrmien und Slawonien. — Darmstadt, 1982.
- H. Schreckeis. Donauschwaben in Kroatien: Historisch-demographische Untersuchung. — Salzburg, 1983.
- M. Stolz. Das grosse Feuer: Die Geshichte eines deutsches Dorfes in Ostslawonien. — Wien, 1983.
- M. Stolz. Krndija Heimatbuch: Slawoniendeutsches Dorf ausgelöscht. — Graz, 1987.
- V. Oberkersch. Die Deutschen in Syrmien, Slawonien, Kroatien und Bosnien: Geschichte einer deutschen Volksgruppe in Südosteuropa. — Stuttgart, 1989.
- J. Possert. Viškovci Heimatbuch: Zur Erinnerung an ein kleines Bauerndorf. — Lieboch, 1989.
- A. Utri; J. Schnapper. Heimatbuch Semelzi und Keschinzi: Zur Erinnerung an unsere einstigen Heimatdörfer. — Graz; Linz, 1992.

Nećemo ulaziti u širu analizu ovdje navedenih radova. Možda netko neće među navedenima naći njemu poznate i zanimljive autore i naslov; nisu ovdje navedeni ni svi, autoru ovoga napisa poznati, zanimljivi i važni radovi. Pregled nema namjeru biti bibliografski potpun. Cilj nam je, prije svega, upozoriti na navedene radove i njima slične. Naravno, zbog velike brojnosti radova o problematici Nijemaca (Podunavskih Švaba) na europskom jugoistoku, tako i u Slavoniji, neophodna je upotreba bibliografskih priručnika — prvenstveno treba konzultirati:

- A Scherer. Donauschwäbische Bibliographie 1935-1955. — München, 1966.;
- Isti. Donauschwäbische Bibliographie 1955-1965. — München, 1974.;

— osim toga: Südost-Institution u Münchenu izdaje i bibliografsko pomagalo "Südosteuropa — Bibliographie" za sve struke koje se bave istraživanjem jugoistočne Europe.

Na kraju, ipak ne zaboravimo, prošlost Slavonije nije samo povijest slavenskih naroda. Štoviše, ukoliko stvarno želimo upoznati što jasnije odraze prošlosti, tada moramo uvažavati i činjenicu postojanja drugih etničkih grupacija koje su u velikoj mjeri (njemačka napose) utjecale na svekolike vidove življenja koji se osjećaju i do naših dana. Ne priznavati i ne razumijevati i takve realitete postojanja na našim prostorima, značilo bi (možda se to neko me čini danas neshvatljivim) da smo zaboravili našu prošlost.

VLADIMIR GEIGER

SAŽETAK

SLAVONIJA
U PODUNAVSKOŠVAPSKOJ HISTORIOGRAFIJI

Stotine tisuća Nijemaca (Podunavskih Švaba) koji su potkraj ili nakon drugog svjetskog rata napustili (izbjegli ili protjerani) jugoistočnu Europu, na različite su načine vezani za svoju raniju postojbinu. Zarana su u Njemačkoj, Austriji i drugim zemljama poratne folksdojčerske dijasporu stvorile udruženja koja njeguju njihovu specifičnu kulturu koja je zbog preplitanja s jugoistočno-europskim kulturama ponešto drugačija od one koja se razvila u matičnim njemačkim zemljama.

Udruženja iseljenih Nijemaca s jugoistoka Europe, od prvih poratnih godina do naših dana, objavljuju u različitim edicijama svake godine na desetine knjiga o starom kraju. Danas gotovo nema naselja u kojem su nekada živjeli Nijemci, kojemu nije posvećena posebna monografija, niti ozbiljnijeg događaja iz povijesti Podunavskih Švaba, koji nije barem publicistički obrađen. Rad donosi pregled najznačajnijih monografija o povijesti Nijemaca u Slavoniji i govori o njihovoj vrijednosti za poznavanje povijesti Slavonije u cjelini.

U tekstu donosimo osnovni popis publikacija.

VLADIMIR GEIGER

ZUSAMMENFASSUNG

SLAWONIEN
IN DER DONAUSCHWÄBISCHEN HISTORIOGRAPHIE

Hunderttausende von Deutschen (Donauschwaben), die gegen Ende oder nach dem 2. Weltkrieg als Flüchtlinge oder Vertriebener Südosteuropa verlassen haben, sind auf verschiedene Arten mit ihrer Heimat verbunden.

Gleich nach der Flucht und der Vertreibung haben sie in Deutschland, Österreich und in anderen Ländern Vereine der volksdeutschen Nachkriegsdiaspora gegründet, die ihre spezifische Kultur pflegen. Diese ist infolge der Verflechtung mit den Kulturen Südosteuropas etwas anders als jene die sich in den deutschen Mutterländern entwickelt hat. Die Vereine der ausgewanderten Deutschen aus Südosteuropa veröffentlichen in jedem Jahre etwa zehn Bücher über die alte Heimat. Heute gibt es fast keine Ortschaft, in der einst die Deutschen lebten, der keine besondere Monographie gewidmet ist. Es gibt kein wichtigeres Ereignis aus der Geschichte der Donauschwaben, das wenigstens publizistisch nicht bearbeitet ist.

Die Arbeit bietet den Überblick der bedeutendsten Monographien über die Geschichte der Deutschen in Slawonien und spricht über deren Wert für die Geschichtskennntnis Slawoniens insgesamt.

Im Text bringen wir die Liste der Publikationen.